

H.W. van Os

Hoe Rembrandts Uyttenbogaert in Nederland terug kwam*

Op 1 december 1992 werd bekend gemaakt dat het portret van Johannes Uyttenbogaert voor het Rijksmuseum kon worden verworven. Omdat door kritische artikelen in de pers enige verwarring over de wijze van verwerving is ontstaan, is het goed de gang van zaken te memoreren.

Half april 1992 werd het portret van Johannes Uyttenbogaert bij Sotheby's in Amsterdam getoond tijdens een reis langs enkele kunsthandelscentra in de wereld, voorafgaande aan de voorgenomen veiling op 8 juli. Rijksmuseummedewerkers zijn bij die gelegenheid gaan kijken en hebben zich een oordeel gevormd over dit schilderij dat zich in Engels particulier bezit bevond en lange tijd niet gemakkelijk toegankelijk was geweest. In de tijd tussen deze bezichtiging en de veiling heeft allereerst de gebruikelijke en noodzakelijke afweging plaats gevonden of het Rijksmuseum in de verwerving van dit schilderij geïnteresseerd zou zijn. Vervolgens is door het museum en door enkele particulieren een poging ondernomen geld te verzamelen, waarbij de hoogte van het te bieden bedrag een onoverkomelijk probleem vormde. Het viel niet te verwachten dat het schilderij voor veel minder dan twintig miljoen zou gaan, aangezien bij eerdere gelegenheden dergelijke of hogere prijzen waren betaald voor minder belangrijke werken van Rembrandt. Al spoedig werd duidelijk dat het onmogelijk zou zijn vóór de veiling een bedrag te vergaren waarmee op een zinnige

wijze op de veiling kon worden meegedongen.

Op de veiling werd het schilderij verworven door de kunsthandelaar Otto Naumann en de verzamelaar Alfred Bader, van wie de eerste, twee dagen na de veiling, het schilderij bij het Rijksmuseum te koop aanbood, terwijl de tweede, als financier van de aankoop, de feitelijke eigenaar was. Bader wist nog niet of hij het schilderij aan zijn collectie zou toevoegen of het weer op de markt zou brengen na een restauratie. Naumann was in Londen ter ore gekomen dat het Rijksmuseum zich bij de veiling bij voorbaat kansloos achtte. Hij vond dat Amsterdam de juiste plaats was voor het portret van Uyttenbogaert en was van plan zijn compagnon hiervan te overtuigen, wanneer het Rijksmuseum blijk zou geven van serieuze belangstelling. Voor de veiling is er geen contact geweest tussen het duo Naumann-Bader en het Rijksmuseum. Dat dient hier uitdrukkelijk te worden gesteld.

Bij de daarop volgende langdurige onderhandelingen werd het schilderij voor drie maanden op zicht aangeboden; het moest tien miljoen dollar gaan kosten. Op dat ogenblik is door het Rijksmuseum wederom een afweging gemaakt, nu of men het gevraagde bedrag voor deze Rembrandt kon opbrengen. Dat het gevraagde bedrag ca. 15 % uitging boven het veilingbedrag met opgeld, btw over het opgeld, transportkosten enz., bleek een niet onderhandelbaar gegeven

Afb. 1. Rembrandt Harmensz van Rijn (1606–1669),
Portret van Johannes Uytenbogaert (1557–1644), 1633.
Doek, 130 × 102 cm, gesigneerd en gedateerd Rem-
brandt fi./1633 en AET:76.



te zijn. Het was een keuze tussen bij de pakken neerzitten of een poging wagen. Gezien de prijzen die in de laatste jaren voor meesterwerken worden betaald, kon dit bedrag niet buitengewoon hoog worden genoemd. Dit indrukwekkende portret, dat voor Nederland een bijzonder grote betekenis heeft, was dat zeker waard.

Het was dan ook op voorhand duidelijk, dat een dergelijke aankoop alleen al vanwege het aankoopbedrag, politieke besluitvorming op hoog niveau zou vereisen. Voor het Rijksmuseum alleen was deze opgave eenvoudigweg te groot. Dat betekende ook, dat in tegenstelling tot het gebruik, in geval van verwerving het Rijksmuseum het aankoopbedrag bekend zou behoren te maken.

In de drie volgende maanden heeft het museum, waar het schilderij in alle stilte was aangekomen, met succes geprobeerd fondsen te werven en particulieren en de overheid voor deze grote aankoop te interesseren. Bij die gesprekken zijn uiteraard de gemaakte afspraken met de verkopers mede in de beoordeling betrokken. Toen op 30 november de termijn was verstreken, was de financiering nog niet rond maar er was inmiddels, vooral dankzij de Nederlandse regering die het belang van het portret als onderdeel van het nationaal erfgoed inzag en negen miljoen beschikbaar stelde, zoveel geld bijeen dat het portret kon worden verworven. De onzekerheid is tot het laatste moment groot gebleven en pas op de allerlaatste dag kon men in het Rijksmuseum opgelucht ademhalen. Dankzij de reservering van een groot bedrag in dollars door een van de particuliere fondsen op een gunstig moment, betaalde het Rijksmuseum uiteindelijk zeventien miljoen gulden. Ter voldoening van de nog ontbrekende twee miljoen is sedertdien gelukkig een aantal grote en kleine giften ontvangen, zodat er goede hoop is dat dit voorjaar het gehele bedrag bijeen zal zijn.

En tenslotte nog een woord over het schilderij, want daar gaat het toch om. Het is een schilderij van Rembrandt, de belangrijkste Nederlandse schilder uit de zeventiende eeuw en het is een portret van Johannes Uytenbogaert, een van de belangrijkste religieuze leiders van zijn tijd. Velen zullen met

ons de levendigheid bewonderen die Rembrandt heeft weten te leggen in de kop van de oude predikant. Temidden van de andere Rembrandts van het Rijksmuseum zal dit schilderij een eigen plaats innemen. Rembrandts kwaliteiten als schilder van portretten op groot formaat konden in het Rijksmuseum met het late werk wel worden gedemonstreerd. De prachtige aankopen van het vroege werk in de vorige decennia bleven beperkt tot de kleinere formaten. Dat het Rijksmuseum met de verwerving van het *Portret van Johannes Uytenbogaert* nu de imponerende kracht van Rembrandts vroege werk kan laten zien, mag een groot wonder worden genoemd.

* Dit is een gewijzigde versie van het artikel dat op 5 januari 1993 in *NRC-Handelsblad* werd gepubliceerd.